

УДК 378:614

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4\(56\)-1182-1190](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4(56)-1182-1190)

Каменчук Тетяна Олегівна кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9518-8389>

ІНТЕГРАЦІЯ ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ТА ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується суттєвим зростанням різноманітних ризиків, що впливають на професійну діяльність фахівців різних галузей, зокрема педагогічної та гуманітарної. У таких умовах питання безпеки життєдіяльності виходять за межі окремої навчальної дисципліни та набувають системного й наскрізного значення у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Освітнє середовище зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, глобалізаційних процесів та воєнних викликів, що особливо актуально в умовах України. Це зумовлює необхідність переосмислення змісту, структури та методів професійної підготовки майбутніх фахівців. У зв'язку з цим актуалізується інтеграція безпекового компонента на всіх рівнях освітнього процесу — від теоретичної підготовки до практичної діяльності.

У статті акцентується увага на тому, що здатність майбутніх фахівців ефективно діяти в умовах невизначеності, приймати обґрунтовані рішення у критичних ситуаціях та нести відповідальність за їх наслідки є важливою складовою професійної компетентності. Особливого значення набуває не лише засвоєння знань, а й формування практичних навичок, поведінкових моделей та ціннісних орієнтацій, що забезпечують безпечну та відповідальну професійну діяльність. Окреслено основні підходи до інтеграції питань безпеки життєдіяльності в освітні програми, зокрема міждисциплінарність, практикоорієнтованість та адаптивність освітнього процесу. Обґрунтовано, що ефективність такої інтеграції значною мірою залежить від створення безпечного освітнього середовища та використання сучасних методів навчання, зокрема кейс-методів, симуляцій та інтерактивних технологій.

У висновках наголошується на необхідності системного та комплексного включення безпекової проблематики у професійну підготовку як передумови формування конкурентоспроможного, стійкого та відповідального фахівця, здатного ефективно діяти в умовах сучасних викликів і невизначеності.

Ключові слова : безпека; освітній простір; професійна підготовка; здобувачі вищої освіти; ризики; компетентність; освітні трансформації; безпекові практики.

Kamenchuk Tetiana Olehivna PhD in Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Political Science and Law State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-9518-8389>

INTEGRATION OF LIFE SAFETY ISSUES INTO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PEDAGOGICAL AND HUMANITIES FIELDS UNDER MODERN CHALLENGES

Abstract. Current stage of societal development is characterized by a significant increase in various risks that affect the professional activities of specialists in different fields, particularly in pedagogical and humanitarian domains. Under such conditions, life safety issues go beyond a separate academic discipline and acquire systemic and cross-cutting importance in the process of professional training of higher education students.

Educational environment is undergoing substantial transformations under the influence of digitalization, globalization processes, and wartime challenges, which is especially relevant in the context of Ukraine. This necessitates reconsideration of the content, structure, and methods of professional training of future specialists. In this regard, integration of the safety component at all levels of the educational process—from theoretical training to practical activity—becomes increasingly important.

The article emphasizes that the ability of future specialists to act effectively in conditions of uncertainty, make informed decisions in critical situations, and take responsibility for their consequences is an essential component of professional competence.

Particular attention is paid not only to the acquisition of knowledge but also to the formation of practical skills, behavioral patterns, and value orientations that ensure safe and responsible professional activity.

Main approaches to the integration of life safety issues into educational programs are outlined, including interdisciplinarity, practice orientation, and adaptability of the educational process. It is substantiated that the effectiveness of such integration largely depends on the creation of a safe educational environment and the use of modern teaching methods, including case studies, simulations, and interactive technologies.

Conclusions emphasize the necessity of systematic and comprehensive inclusion of safety-related issues in professional training as a prerequisite for forming a competitive, resilient, and responsible specialist capable of effective activity in conditions of modern challenges and uncertainty.

Keywords: safety; educational environment; professional training; higher education students; risk awareness; competence; educational transformation; safety practices.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток вищої освіти в Україні відбувається в умовах суттєвих соціальних трансформацій, цифровізації та впливу воєнних викликів, що визначає необхідність перегляду підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців. У таких умовах особливого значення набуває питання безпеки життєдіяльності, яке поступово виходить за межі окремих навчальних дисциплін і набуває системного характеру [4; 6].

Сучасні міжнародні дослідження підкреслюють, що підготовка фахівців повинна включати не лише академічні знання, а й здатність діяти в умовах ризику, невизначеності та кризових ситуацій [5]. У цьому контексті важливим стає формування таких якостей, як критичне мислення, адаптивність та готовність до прийняття рішень, що визначають ефективність професійної діяльності, зокрема у сфері освіти та гуманітарних наук [8].

Водночас наявні підходи до викладання безпеки життєдіяльності у закладах вищої освіти нерідко мають фрагментарний характер. Як зазначається у сучасних наукових дослідженнях [1; 2], відсутність системної інтеграції безпечних знань у професійну підготовку знижує рівень сформованості відповідних компетентностей і не забезпечує готовності до дій у реальних умовах.

Окрему увагу слід приділити впливу цифрового середовища, яке одночасно розширює можливості навчання та створює нові ризики. У стратегічних документах Європейського Союзу наголошується на необхідності розвитку цифрової грамотності та безпечної поведінки в онлайн-просторі як складової сучасної освіти [3]. Разом із тим міжнародні організації підкреслюють важливість створення безпечного освітнього середовища, здатного забезпечити фізичне, психологічне та соціальне благополуччя учасників освітнього процесу [7].

Таким чином, інтеграція питань безпеки життєдіяльності у професійну підготовку майбутніх фахівців постає як комплексна проблема, що потребує наукового обґрунтування та пошуку ефективних шляхів її реалізації в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування безпекової культури та інтеграції питань безпеки життєдіяльності у систему освіти активно досліджується у вітчизняній і зарубіжній науці. Особлива увага приділяється розвитку безпекової компетентності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців.

У працях українських учених обґрунтовується значення системного підходу до формування культури безпеки в освітньому середовищі, а також підкреслюється необхідність її розвитку в умовах воєнного стану та соціальних змін. Дослідники акцентують увагу на поєднанні теоретичної підготовки з формуванням практичних навичок безпечної поведінки.

Міжнародні дослідження зосереджуються на адаптації освітніх систем до умов нестабільності, розвитку життєвих навичок і створенні безпечного освітнього середовища. Особливого значення набуває підготовка здобувачів освіти до дій у кризових ситуаціях та формування відповідального ставлення до безпеки.

Водночас проведений огляд наукових джерел дозволяє констатувати, що існуючі дослідження здебільшого зосереджені на окремих аспектах безпекової підготовки та не формують цілісного уявлення про механізми її інтеграції у професійну освіту. Недостатньо розкритими залишаються питання узгодження змісту освітніх програм, методів навчання та практичної підготовки з урахуванням сучасних ризиків і викликів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати підходи до інтеграції питань безпеки життєдіяльності у професійну підготовку майбутніх фахівців педагогічного та гуманітарного профілю та визначити напрями вдосконалення цього процесу в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах підготовка майбутніх фахівців педагогічного та гуманітарного профілю набуває нових змістових характеристик, що зумовлено, як підкреслюється в аналітичних дослідженнях OECD, зростанням рівня ризиків у соціальному та освітньому середовищах [4]. У зв'язку з цим питання безпеки життєдіяльності поступово інтегруються у загальну систему професійної підготовки, виходячи за межі окремих дисциплін.

У межах дослідження доцільно розмежувати такі поняття: безпечна освітня середа як сукупність умов, що забезпечують фізичне, психологічне та соціальне благополуччя учасників освітнього процесу; безпекова культура як система цінностей, норм і моделей поведінки; та безпекова компетентність як інтегрована характеристика особистості, що включає знання, навички та готовність до безпечної діяльності.

Інтеграція безпекових компонентів передбачає не лише оновлення змісту навчальних програм, але й формування здатності діяти в умовах невизначеності, оцінювати ризики та прогнозувати наслідки власних рішень. Зокрема, українські дослідники акцентують увагу на тому, що безпекова компетентність охоплює не лише систему знань, а й практичні навички, досвід поведінки в нестандартних ситуаціях та сформовані ціннісні орієнтації особистості [1]. У цьому контексті важливим є поєднання когнітивного, діяльнісного та мотиваційного компонентів підготовки, що забезпечує здатність майбутніх фахівців не лише розпізнавати потенційні загрози, але й адекватно реагувати на них у професійній діяльності.

Ціннісний компонент передбачає формування усвідомленого ставлення до життя і здоров'я як базових соціальних цінностей, відповідальності за власну поведінку та безпеку інших, а також готовності дотримуватися норм безпечної поведінки в різних життєвих і професійних ситуаціях.

Практична реалізація такого підходу передбачає включення до освітнього процесу завдань, орієнтованих на аналіз ризиків, відпрацювання алгоритмів дій

у кризових ситуаціях та формування навичок швидкого прийняття рішень. Це дозволяє забезпечити перехід від декларативного засвоєння знань до формування реальної готовності діяти, що є ключовою умовою ефективної професійної діяльності в сучасних умовах.

Важливим результатом дослідження є визначення педагогічних умов ефективної інтеграції питань безпеки життєдіяльності у професійну підготовку майбутніх фахівців. До основних із них належать: забезпечення міждисциплінарної інтеграції безпекових знань у зміст освітніх програм; поєднання теоретичної підготовки з практичним відпрацюванням моделей поведінки в умовах ризику; використання інтерактивних і практикоорієнтованих методів навчання; формування безпечного освітнього середовища; розвиток відповідального ставлення до особистої та колективної безпеки.

Сучасні освітні підходи орієнтуються на міждисциплінарність, що дозволяє поєднувати безпекову тематику з іншими навчальними курсами. У цьому контексті, як зазначається в міжнародних дослідженнях, важливим є формування здатності до прийняття рішень у складних і нестандартних ситуаціях, що визначає ефективність професійної діяльності [5]. Такий підхід передбачає інтеграцію безпекових питань у зміст педагогічних, психологічних та соціальних дисциплін, що сприяє формуванню цілісного уявлення про безпечну поведінку.

З метою конкретизації механізмів інтеграції доцільно розглядати цей процес як поетапну модель, що включає узгодження змісту освітніх програм із практичними аспектами безпеки. Така модель передбачає: визначення ключових безпекових компетентностей; інтеграцію відповідних тем у навчальні дисципліни; використання практикоорієнтованих методів навчання; а також оцінювання сформованості навичок через моделювання реальних ситуацій.

До ключових безпекових компетентностей майбутніх фахівців доцільно віднести: здатність ідентифікувати потенційні ризики у професійному середовищі; готовність діяти за алгоритмами в надзвичайних ситуаціях; навички забезпечення інформаційної безпеки; здатність до психологічної саморегуляції в умовах стресу; а також відповідальність за безпеку інших учасників освітнього процесу.

Запропонована модель інтеграції є цілісною системою взаємопов'язаних етапів, що забезпечує формування безпекових компетентностей у процесі професійної підготовки.

Як показують сучасні дослідження підготовки педагогів в умовах воєнного стану [2], важливим є формування готовності до забезпечення безпеки освітнього процесу та організації безпечного освітнього середовища.

Важливою складовою є узгодження теоретичної підготовки з практичним досвідом, зокрема через виконання міждисциплінарних завдань, аналіз реальних ситуацій та роботу з кейсами, що відображають сучасні ризики. Це дозволяє сформувати у здобувачів освіти здатність застосовувати отримані знання в

різних контекстах, адаптуватися до змін та приймати обґрунтовані рішення в умовах професійної діяльності.

Особливого значення набуває розвиток практичних навичок через моделювання ситуацій, кейс-методи та тренінгові форми роботи, які забезпечують формування стійких поведінкових моделей. Як зазначається у звітах OECD [5], ефективність навчання значною мірою залежить від здатності здобувачів освіти використовувати набуті знання в умовах невизначеності та кризових ситуацій. Використання таких методів дає змогу відпрацьовувати алгоритми дій у типових і критичних ситуаціях, що підвищує рівень готовності до професійної діяльності.

Наприклад, у межах навчального процесу може використовуватися моделювання ситуації евакуації під час надзвичайної події, де здобувачі освіти відпрацьовують послідовність дій, або аналіз кейсів, пов'язаних із ризиками в освітньому середовищі.

У межах гуманітарних дисциплін інтеграція безпекової тематики може здійснюватися через аналіз текстів, що містять приклади ризикованих ситуацій, із подальшим обговоренням моделей безпечної поведінки, або через вивчення історичних подій із акцентом на питаннях безпеки та виживання в кризових умовах.

Практична спрямованість навчання також передбачає використання симуляцій, рольових ігор та групових завдань, які активізують взаємодію між здобувачами освіти та сприяють розвитку комунікативних і організаційних навичок. Водночас у рамках реалізації Digital Education Action Plan Європейської Комісії [3] наголошується на необхідності поєднання практичної підготовки з розвитком цифрових компетентностей як важливої складової безпечної поведінки в освітньому середовищі.

Окрему увагу слід приділити формуванню навичок інформаційної безпеки, що набуває особливої актуальності в умовах цифровізації освітнього процесу. Активне використання цифрових технологій у навчанні супроводжується зростанням ризиків, пов'язаних із дезінформацією, кіберзагрозами та маніпулятивним впливом на свідомість здобувачів освіти. Сучасні ризики інформаційного середовища також пов'язані з розвитком технологій штучного інтелекту, зокрема поширенням дипфейків, автоматизованих маніпуляцій інформацією та викривленням даних, що ускладнює процес критичного оцінювання інформації. У цьому контексті важливим є формування здатності критично оцінювати інформацію, розпізнавати недостовірні джерела та безпечно взаємодіяти в онлайн-середовищі. Формування таких навичок передбачає опанування алгоритмів критичного оцінювання інформації, зокрема перевірку джерела, визначення авторства, аналіз мети повідомлення, виявлення маніпулятивних елементів та співставлення інформації з альтернативними джерелами. Як підкреслюється у дослідженнях UNICEF [9], розвиток життєвих і цифрових навичок передбачає формування відповідальної поведінки в інформаційному просторі та здатності протидіяти сучасним загрозам.

Не менш важливим є створення безпечного освітнього середовища, яке охоплює фізичний, психологічний та соціальний аспекти. Таке середовище забезпечує не лише захист учасників освітнього процесу, але й сприяє формуванню довіри, зниженню рівня тривожності та підвищенню ефективності навчання. У сучасних підходах до організації освіти наголошується, що безпечне середовище є базовою умовою розвитку особистості та формування її соціальної відповідальності.

Зокрема, у рекомендаціях Всесвітньої організації охорони здоров'я [10] підкреслюється, що освітній простір має бути спрямований на забезпечення фізичного, психічного та соціального благополуччя здобувачів освіти. Це передбачає не лише відповідну інфраструктуру, але й створення сприятливого психологічного клімату, розвиток культури взаємоповаги та підтримки.

Впровадження зазначених підходів супроводжується рядом обмежень, серед яких недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, обмеженість навчального часу для практичної підготовки, а також недостатня готовність викладачів до інтеграції безпекових компонентів у зміст дисциплін. Наявність таких бар'єрів ускладнює реалізацію інтеграційних процесів і потребує системного вдосконалення організації освітнього процесу.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває формування психологічної стійкості та здатності до адаптації в ситуаціях підвищеного ризику. Освітній процес має враховувати необхідність підготовки майбутніх фахівців до роботи в нестабільних умовах, що передбачає розвиток навичок емоційної саморегуляції, швидкого реагування та прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Зокрема, у сучасних умовах особливого значення набуває підготовка до дій у специфічних ситуаціях воєнного характеру, таких як реагування на сигнали повітряної тривоги, дотримання правил поведінки в укриттях та основи мінної безпеки.

До ефективних методів належать техніки емоційної саморегуляції, дихальні вправи та розвиток навичок взаємопідтримки в освітньому середовищі.

Водночас важливо враховувати необхідність забезпечення психологічної безпеки самого педагога, який у сучасних умовах піддається значному емоційному навантаженню. Формування навичок самопідтримки, профілактики професійного вигорання та подолання вторинного травматизму є важливою складовою професійної підготовки.

Як наголошується у матеріалах UNESCO [6], освітні системи повинні не лише забезпечувати безперервність навчання, але й створювати умови для підтримки психологічного благополуччя здобувачів освіти. Це вимагає адаптації змісту освітніх програм та посилення уваги до безпекових аспектів професійної підготовки.

Перспективним напрямом є розроблення інтегрованих освітніх технологій, що поєднують цифрові симуляції, тренінги з прийняття рішень та аналіз

ситуацій, що дозволяє максимально наблизити навчання до реальних умов професійної діяльності.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що інтеграція питань безпеки життєдіяльності у професійну підготовку майбутніх фахівців педагогічного та гуманітарного профілю є об'єктивною необхідністю в умовах сучасних соціальних, цифрових та воєнних викликів. Встановлено, що ефективність цього процесу залежить від поєднання теоретичної підготовки з формуванням практичних навичок, здатності діяти в умовах невизначеності та розвитку відповідних ціннісних орієнтацій.

Обґрунтовано, що ключову роль відіграє міждисциплінарний підхід, який забезпечує інтеграцію безпекових компонентів у зміст освітніх програм, а також використання практикоорієнтованих методів навчання, спрямованих на формування готовності до дій у реальних ситуаціях. Особливого значення набуває розвиток цифрової та інформаційної безпеки, створення безпечного освітнього середовища та формування психологічної стійкості в умовах підвищеного ризику.

Таким чином, підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців пов'язане з цілісним включенням безпекової проблематики в освітній процес, що сприяє формуванню відповідальної та адаптивної особистості.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням інноваційних освітніх технологій, зокрема використанням цифрових симуляцій, віртуальних середовищ для відпрацювання дій у кризових ситуаціях, а також створенням інтерактивних платформ для формування безпекових компетентностей.

Література

1. Азізов Т., Люльченко В., Орлова О. Концептуальні засади формування культури безпеки в учасників освітнього процесу закладів вищої освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2024. № 1. С. 103–109.
2. Янкович О., Жаркова І., Кузьма І., Чайковська Г., Біницька К. Розвиток культури безпеки у майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах воєнного стану. *Journal of Education Culture and Society*. 2025 № 1. P. 91–107
https://www.researchgate.net/publication/393128915_Safety_Culture_Development_in_Future_Preschool_and_Primary_Education_Specialists_in_the_Conditions_of_Martial_Law_in_Ukraine
3. European Commission. Digital Education Action Plan (2021–2027). Brussels, 2021. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
4. OECD. Education in Ukraine: Resilience and Reform. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/education/education-in-ukraine-resilience-and-reform.htm>
5. OECD. PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-ii_a97db61c-en.html
6. UNESCO. Learning amid war: How UNESCO makes Ukrainian schools safer for children and teachers. 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/learning-amid-war-how-unesco-makes-ukrainian-schools-safer-children-and-teachers>
7. UNESCO. Safe to Learn: Call to Action. Paris: UNESCO Publishing, 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373271>

8. UNICEF. Global Annual Results Report 2023: Education. New York: UNICEF, 2024. URL: <https://www.unicef.org/reports/global-annual-results-report-2023-education>
9. UNICEF. Reimagining Life Skills and Citizenship Education. New York: UNICEF, 2021. URL: <https://www.unicef.org/reports/reimagining-life-skills-and-citizenship-education>
10. World Health Organization. Making Every School a Health-Promoting School: Implementation Guidance. Geneva: WHO, 2021. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240025059>

References

1. Azizov, T., Liulchenko, V., & Orlova, O. (2024). Kontseptualni zasady formuvannia kultury bezpeky v uchasnykiv osvitnoho protsesu zakladiv vyshchoi osvity [Conceptual principles of forming a safety culture among participants in the educational process of higher education institutions]. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu – Collection of Scientific Works of Uman State Pedagogical University, 1, 103–109 [in Ukrainian].
2. Yankovych, O., Zharkova, I., Kuzma, I., Chaikovska, H., & Binytska, K. (2025). Rozvytok kultury bezpeky u maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity v umovakh voiennoho stanu [Safety culture development in future preschool and primary education specialists in the conditions of martial law]. Journal of Education Culture and Society, 1, 91–107 [in English]. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/393128915_Safety_Culture_Development_in_Future_Preschool_and_Primary_Education_Specialists_in_the_Conditions_of_Martial_Law_in_Ukraine
3. European Commission. (2021). Digital Education Action Plan (2021–2027) [in English]. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
4. OECD. (2023). Education in Ukraine: Resilience and Reform. Paris: OECD Publishing [in English]. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/education-in-ukraine-resilience-and-reform.htm>
5. OECD. (2023). PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption. Paris: OECD Publishing [in English]. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-ii_a97db61c-en.html
6. UNESCO. (2024). Learning amid war: How UNESCO makes Ukrainian schools safer for children and teachers [in English]. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/learning-amid-war-how-unesco-makes-ukrainian-schools-safer-children-and-teachers>
7. UNESCO. (2021). Safe to Learn: Call to Action. Paris: UNESCO Publishing [in English]. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373271>
8. UNICEF. (2024). Global Annual Results Report 2023: Education. New York: UNICEF [in English]. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/global-annual-results-report-2023-education>
9. UNICEF. (2021). Reimagining Life Skills and Citizenship Education. New York: UNICEF [in English]. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/reimagining-life-skills-and-citizenship-education>
10. World Health Organization. (2021). Making Every School a Health-Promoting School: Implementation Guidance. Geneva: WHO [in English]. Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/9789240025059>

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.04.2026